

DELJENOLISTNA RUDBEKIJA

Rudbeckia laciniata

Avtor: **Božo Frajman**, Botanično Društvo Slovenije

Način citiranja: Frajman, B., 2008. Deljenolistna rudbekija *Rudbeckia laciniata*, Informativni list 7, Spletna stran tujerodne-vrste.info/informativni-listi/INF7-deljenolistna-rudbekija.pdf, Projekt Thuja. Datum dostopa: xx/xx/200x

Informativni list je bil zasnovan v sklopu Projekta Thuja, ki je podprt s subvencijo Islandije, Lihtenštajna in Norveške preko Finančnega mehanizma EGP in Norveškega finančnega mehanizma.

Splošni podatki o vrsti

Slovensko ime: deljenolistna rudbekija

Znanstveno ime: *Rudbeckia laciniata* L.

Opis vrste: Deljenolistna rudbekija je ena od približno 15 vrst rodu rudbekij, ki je domoroden v Severni Ameriki. Spada v družino košarnic, za katere je med drugim značilno, da so cvetovi drobni, vendar združeni v glavičasta socvetja, ki jih pri tej družini imenujemo koški, pogosto spominjajo na običajne cvetove. Zaradi velikosti, barv in lepote številne vrste iz te družine (astre, marjetice, ivanjščice,...) gojimo kot okrasne rastline.

Kot okrasno rastlino so tudi deljenolistno rudbekijo že na začetku 17. stoletja iz njene domovine prinesli v Evropo, iz vrtov pa se je sčasoma razširila v naravo. Tudi v Sloveniji jo v poznih poletnih mesecih lahko marsikje srečamo. Pogosto tvori strnjene sestoje,

posamične rastline pa dosežejo velikost tudi do dveh in pol metrov. Čez zimo se nadzemni deli posušijo, v zemlji pa prezimijo trpežne korenike, iz katerih spomladi poženejo mladi poganjki. Deljenolistno rudbekijo spoznamo po koških, ki nekoliko spominjajo na socvetja sončnic, le da so precej manjši, v premeru dosega od 7 do 12 cm. Večji jezičasti cvetovi na obodu koška so zlatorumeni, manjši cevasti cvetovi na izbočenem socvetišču v središču koška pa so zelenkasto do rjavkasto obarvani, pri njihovem dnu jih obdajajo drobne krovne luske. Koške v nekaj krogih obdajajo strehasto nameščeni ovojčkovi listi, katerih vrhovi so nekoliko zavihani. Steblo je golo, po čemer jo lahko ločimo od nekoliko podobne, vendar manjše, okrasne srhkodlakave rudbekije (*R. hirta* L.), ki občasno tudi podivja. Sicer so listi deljenolistne rudbekije vsaj na spodnji strani in po robu kratkodlakavi in, kot pove že ime, pernato deljeni, po čemer jo lahko ločimo od srhkodlakave rudbekije, pa tudi od topinamburja (*Helianthus tuberosus* L.), ki imata oba cele liste. Slednji je prav tako invazivna vrsta naše flore, njegovi strnjeni sestoji, tudi visoki okoli dveh metrov, pa imajo iz daljave podoben videz kot sestoji deljenolistne rudbekije. Listi so pri vseh omenjenih vrstah premenjalno nameščeni.

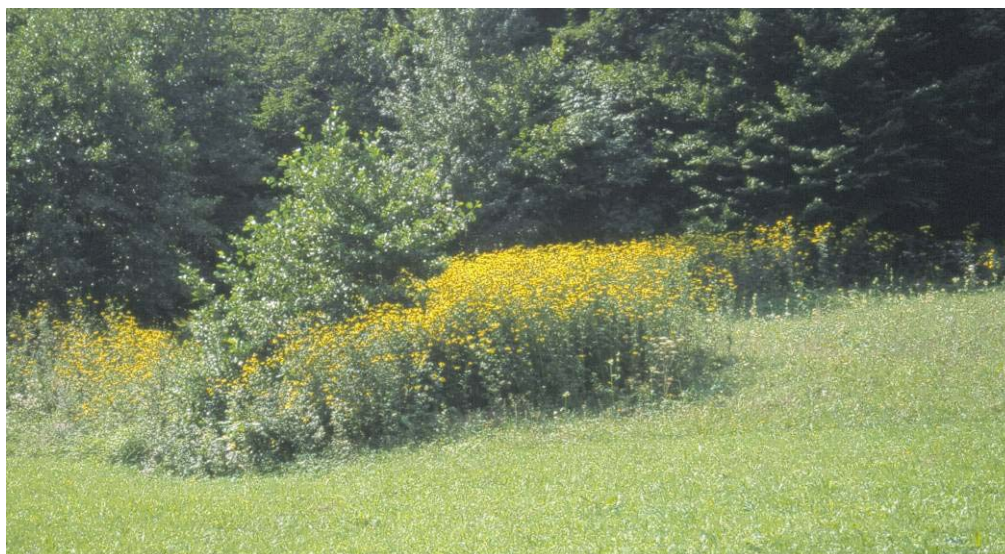
Območje naravne razširjenosti: Severna Amerika (vzhodna in zahodna Kanada ter ZDA, razen skrajnega zahoda).

Poti vnosa in širjenje: Rastlino so v Evropo prinesli na začetku 17. stoletja, v naravi pa so jo prvič zabeležili leta 1859. V tem času so jo kot okrasno rastlino gojili tudi v Sloveniji, o čemer je poročal Fleischmann (1844), vrtnar v ljubljanskem botaničnem vrtu. Med danes najbolj invazivnimi vrstami slovenske flore je bila deljenolistna rudbekija pri nas v naravi prva zabeležena. Leta 1868 je o njenem pojavljanju v jarkih ob Ižanski cesti in na vznožju Rožnika v ljubljanskem nemškem dnevniku pisal K. Deschmann (1868).

Pojavljanje v Sloveniji: Kmalu so sledili nadaljnji podatki o uspevanju deljenolistne rudbekije (Voss, 1877; Paulin, 1901; Hayek, 1913), ki je bila na začetku 20. stoletja v naravi poleg Ljubljane in njene okolice zabeležena tudi na Dolenjskem in Štajerskem, o čemer je izčrpno poročal Wraber (2000). Zanimiv je podatek, da so rastlino že konec 19. stoletja skušali iztrebiti iz narave, vendar neuspešno (Voss, 1889). V naslednjih desetletjih se je rastlina počasi širila tudi v drugih delih Slovenije (Petkovšek, 1966; Wraber, 1967) in je danes udomačena in splošno razširjena po vsej Sloveniji, redkejša je le v submediteranskem fitogeografskem območju, morda zaradi kompetitivne uspešnosti topinamburja v klimatsko toplejših območjih.

Ekološke značilnosti

Habitat: Deljenolistno rudbekijo lahko srečamo na različnih, zlasti nekoliko vlažnejših rastiščih. Pogosto se v strnjenih sestojih pojavlja na bregovih rek in potokov, ob mlakah in ribnikih, na robovih gozdov, v mejicah, na posekah, v lokah in grmiščih.

Razmnoževanje in življenjski cikel: Rastlina je trajnica, ki prezimi z nekoliko gomoljasto odebeljenimi koreniki. Z njimi se tudi vegetativno razmnožuje in z razvažanjem zemlje, ki vsebuje koščke korenik, se lahko razširi na nova rastišča. Razširja se tudi s plodovi, enosemenskimi rožkami, katerih veliko število v poznem poletju ali zgodnji jeseni dozori v vsakem socvetju. Rožke lahko na daljše razdalje raznaša tudi vodni tok.

Vplivi tujerodne vrste

Vplivi na biotsko raznovrstnost: Deljenolistna rudbekija je skupaj z nekaterimi drugimi invazivkami povsem izrinila domačo obrežno vegetacijo rek in potokov, zlasti Save, Savinje, Drave in Mure. S tem močno siromaši domorodno rastje ter spreminja videz vegetacije in s tem krajine.

Vplivi na zdravje ljudi: Niso poznani. V Severni Ameriki so mlade liste rudbekije uporabljali kot solato.

Vplivi na gospodarstvo: Neposrednega vpliva na gospodarstvo nima, lahko pa hitro preraste ruderalna mesta, pa tudi opuščene obdelovalne površine.

Ukrepi

Preventivni ukrepi: Prepoved gojenja v okrasne, čebelarke in druge namene. Zasajevanje brežin rek in drugih območij podvrženim človekovemu delovanju s samoniklimi vrstami. Zmanjševanje eutrofikacije voda (in njihovih nabrežij). Ozaveščanje javnosti o invazivnosti te vrste.

Odstranitev ali nadzor vrste: Odstranjevanje rastlin ali košnja preden rastline cvetijo in plodijo. Zaradi prisotnosti korenik v tleh je postopek dolgotrajen, saj traja, dokler korenike izčrpajo vse uskladiščene hranilne snovi. Potrebna je vztrajnost, že najmanjše poganjke je potrebno odstraniti in postopek ponavljati več let zapovrstjo. Učinek je večji, če skupaj z rastlino iz zemlje odstranimo čim več korenik, ki pa jih moramo izsušiti in zažgati, ter s tem preprečiti nadaljnje širjenje vrste s korenikami. Takšno odstranjevanje je lahko uspešno tam, kjer vrsta naseljuje izolirane površine, torej kjer ni bližnjih drugih nahajališč deljenolistne rudbekije. Možno je tudi odstranjevanje s pomočjo herbicidov, ki pa mora biti skrbno nadzorovano, da ne pride do onesnaženja okolja, zlasti voda, s temi strupenimi snovmi. Priporočljivo je, da na mesta, s katerih smo odstranili to invazivno vrsto, zasejemo samonikle vrste iz okolice, sicer se na takšne površine lahko znova naselijo razne tujerodne vrste.

Viri

Povezave do informacij na spletu:

http://en.wikipedia.org/wiki/Rudbeckia_laciniata

http://www.missouriplants.com/Yellowalt/Rudbeckia_laciniata_page.html

http://www.efloras.org/florataxon.aspx?flora_id=1&taxon_id=200024394

Znanstveni viri:

Deschmann, K., 1868. Beiträge zur Landeskunde Krains. III. Ueber einige in jüngster Zeit in Krain eingewanderten Pflanzen. Laibacher Zeitung 78: 564-565 in 79: 571.

Fleischmann, A., 1844. Übersicht der Flora Krain's. Laibach.

Frajman, B., 1999. Floristične raziskave na Mladinskem raziskovalnem taboru Mislinja '98. V Štajnbaher, S. (ur.): Mladinski raziskovalni tabor Mislinja '98. ZOTKS Ljubljana. Pp. 39-42.

Hayek, A., 1913. Flora von Steiermark 2(1). Graz.

Paulin, A., 1901. Beiträge zur Kenntnis der Vegetationsverhältnisse Krains 1.

Petkovšek V. 1966. Prispevek k poznavanju vegetacije rečnih obrežij v Sloveniji. Biološki vestnik 14: 37-44.

Petkovšek V. M. 1953. Prispevki k adventivni flori slovenskega ozemlja. Zbornik za kmetijstvo in gozdarstvo 1: 68-79.

Soban, D., 1991. Imena rudbekije. Proteus 54: 147-148.

Voss, W., 1877. Zur Chronik der Pflanzenwanderungen. Oesterreichischen Botanischen Zeitschrift 27: 168-170.

Voss, W., 1889. Florenbilder aus den Umgebungen Laibachs. Jahresbericht der Staats-Oberrealschule in Laibach für das Schuljahr 1889. Laibach. Pp. 1-53.

Wraber T. 2000. Severnoameriški rod rudbekij – že dolgo tudi v flori Slovenije. Proteus 63 (2): 82-83.

Wraber, T. (ur.), 1967. Floristika v Sloveniji v letu 1967. Biološki vestnik 15: 111-126.